

СУОЧАВАЊЕ СА ПРОШЛОШЋУ

Наша је обавеза да пред лице правде изведемо све оне који су у минулом рату и оружаним сукобима укаљали углед своје државе и народа, да би им се у законито спроведеном поступку изрекле одговарајуће казне. Тиме бисмо жртвама недела пружили бар делимичну сатисфакцију, са народа и државе скинули осећај кривице и осуде, а међународној заједници пружили доказ о способности за сарадњу – каже тужилац за ратне злочине Владимир Вукчевић.

Реакције људи на суђења за ратне злочине су веома различите и крећу се од потпуног порицања да су злочини почињени и неверовања да је тако нешто било могуће, оправдавања да су то и други чинили, па до мање или више невољног прихватања чињенице да правда има право и дужност кажњавања оних који су ратне злочине починили.

У таквим гледиштима готово да нема разлика међу припадницима свих народа на простору некадашње Југославије. Многи као да streпе од суочавања са истином о сопственим злочинима зато што се, наводно, на основу ње "наша" страна може прогласити за криву, а нека "друга" за невину. С друге стране, нико не воли да у свом комшилuku има људе који су силовали, пљачкали или убијали жене и децу, па макар и говорили да су то чинили због "патриотских" разлога.

Контроверзних мишљења има много, али једно је сигурно – и пред грађанима наше земље је тежак период у коме ћемо се још дуго суочавати са последицама и мрачном страном протеклих ратова. Зато је и занимљиво сазнати како је дошло до првих суђења за ратне злочине у бившој Југославији, ко се данас бави санкционисањем ратних злодела и како се тај процес одвија у некадашњим републикама СФРЈ, а данашњим државама. Наравно, посебно нас је занимао рад Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије и Већа за ратне злочине Округног суда у Београду, где смо потражили одговоре на многа питања, од којих је, свакако, најважније: *да ли смо као држава и народ, спремни и способни да се суочимо са проблемом ратних злочина?*

■ ЗАШТИТА МЕЂУНАРОДНОГ ХУМАНИТАРНОГ ПРАВА

Историја ратних злочина почиње са племенским борбама у првобитној људској заједници, али заправо нема великих разлога да се, трагајући за примерима ратних злочина, иде у тако далеку прошлост. Нама близак 20. век обележили су светски и локални ратови, у којима су страдали милиони, углавном, неужних људи, док је број оних који су одговарали за злочине несразмерно мали.

Прва међународна реакција на ратне злочине бележи се 1915. године, када је у тадашњем Отоманском царству почињен масовни злочин над Јерменима, док је после Другог светског рата формиран Међународни војни трибунал за ратне злочине у Нирнбергу. У Генералној скупштини Уједињених нација, од 1946. године до данас, више пута су усвајане резолуције и конвенције којима су ратни злочини и злочини против човечности све више постајали предмет међународног права. Ипак, све то је у пракси отелотворено тек са установљењем два ад хок међународна кривична суда, и то Међународног кривичног трибунала за бившу СФРЈ (1993) и Међународног трибунала за Руанду (1994). У начелу, оба су надлежна да суде због озбиљних повреда међународног хуманитарног права учињених на територијама тих држава. Међународни кривични трибунал за бив-

шу Југославију поступа у складу са својим Правилником о поступку и доказима, који је до сада инован, чак, 11 пута.

У Риму је 1998. године основан и Међународни кривични суд, као стална међународна судска институција за гоњење и кажњавање најтежих кривичних дела, попут злочина геноцида, злочина против човечности, ратних злочина и агресије. Након што га је ратификовало више од 60 држава, суд је почео са радом 1. јула 2002. године у Хагу. Важно је знати да суд има надлежност само за злочине почињене након ступања на снагу Статута Међународног кривичног суда и да се процесирају само оптужбе против држављана оних држава које су прихватиле Статут, односно против лица која су кажњиво дело починила на њиховој територији. Занимљиво је да су својевремено Сједињене Америчке Државе биле највећи заговорник формирања Трибунала који ће судити за злочине на простору бивше Југославије, док су сада на челу снага које спречавају да се међународна суђења за ратне злочине вежу за једну трајну институцију, упркос супротном ставу Европске уније и њеној подршци новом Међународном кривичном суду.

Знатан део светске јавности гледа на Међународни суд за злочине у бившој Југославији као на коначан тријумф права и правде у међународним односима, пошто они који су прекршили међународно хуманитарно право и ратне законе нису успели да се сакрију иза штита државног суверенитета. Међутим, има и супротних мишљења, по којима Трибунал у Хагу производи правду која је пристрасна, те да се оптужнице темеље на личним и националним својствима оптужених, а не на доказима злочина. Ова пристрасност се, по речима америчког професора Роберта Хејдна (директор за студије Русије и источне Европе на Универзитету у Питсбургу), најбоље манифестује у потпуном недостатку тужбе против било кога из НАТО за злочине, иако су сасвим упоредиви с онима за које су други већ одавно оптужени. Стручњаци тврде и да неки чланови правилника Трибунала исувише подсећају на правилник шпанске инквизиције, те да процедуралне одлуке хашког суда веома отежавају реализацију права оптужених на исправно и поштено суђење.

Истраживања Београдског центра за људска права и Стратешког маркетинга у 2005. години показују да је 76 посто грађана

ПРЕДМЕТИ ВОЈНОГ ТУЖИЛАШТВА

Војни истражни органи били су врло активни у откривању ратних злочина, о чему говори податак да су, на пример, само пред Војним судом у Нишу покренута 382 поступка против извршилаца кривичних дела на простору Косова и Метохије у ратном периоду.

Број покренутих процеса говори да су откривене повреде хуманитарног права и кршења правила Међународног права у регуларним судским поступцима разрешаване. Важно је знати да ниједан од 382 судска поступка није покренут у новије време, већ да их је војни тужилац, у складу са својим овлашћењима, покретао још у време ратног сукоба или непосредно после завршетка рата, и то на основу пријава органа безбедности и војне полиције.

Тај податак уверљиво потврђује да Војска Југославије као организација ништа није крила већ да је откривена недела својих припадника и судски процесирала. Део предмета из Војног тужилаштва, који се тичу кривичног дела ратног злочина, сада се налазе у Тужилаштву за ратне злочине Републике Србије.

Србије дало позитиван одговор на питање да ли треба сарађивати са Хашким трибуналом, што је шест посто више у односу на 2004. годину. Разлози позитивног гледања на сарадњу са Хагом налазе се, пре свега, у потреби утврђивања кривично-правне одговорности оптужених, моралне обнове друштва и испуњења спољнополитичких циљева Србије и Црне Горе. С друге стране, нашим грађанима највише смета политизација Трибунала, велики проценат оптужених Срба у односу на друге народе и двоструки стандарди. Боли и то што високи принципи који се "на нама истерију" још увек нису универзални, тако да, на пример, начело командне одговорности не важи и за савезничке команданте у Ираку нити за управнике затвора, попут оног у Абу Грайбу. Додуше, један познати новинар је недавно, не без разлога, рекао да се због те чињенице не осећа дискриминисаним већ, напротив, привилегованим.

■ МУКОТРПАН ПОСАО

Деведесетих година се у Србији и Црној Гори ретко воде процеси за ратне злочине. Не може се рећи да их није било, а највећу пажњу јавности привукао је случај Сјеверин.

Тужилаштво за ратне злочине Републике Србије, формирано је 2003. године, на основу Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине. Овај закон се примењује ради откривања, кривичног гоњења и суђења за кривична дела против човечности и тешка кршења међународног хуманитарног права, извршена на територији бивше Југославије од 1. јануара 1991. године. Поред Тужилаштва, истим законом су формиран Служба за откривање ратних злочина у МУП-у, Веће за ратне злочине при Окружном суду у Београду и посебна притворска јединица.

Институција Тужилаштва за ратне злочине је у протеклих неколико година прошла пут од оспоравања стручне и шире јавности, па до одобравања и опште подршке, што потврђују и најновија истраживања јавног мњења. Углед Тужилаштва је знатно повећан после прве пресуде за ратни злочин у Овчари, када су признања за ефикасан и професионалан рад Тужилаштва стигла не само од правних стручњака и међународне заједнице већ и од породица убијених.

– Процес суочавања са несрећном прошлошћу у земљама у транзицији – тврди тужилац за ратне злочине Владимир Вукчевић – спор је и мукотрпан. Ипак, у демократској Србији постоји снага, јасна и недвосмислена, која инсистира на индивидуализацији злочина, на процесирању кршења елементарних цивилизацијских вредности и одредаба хуманитарног права. Тешко се прихвата чињеница да су неки наши сународници, у наше име, чинили тешке злочине у ратовима деведесетих. Ти злочинци имају имена и презимена и не желим да дозволим да се они заклањају иза кредибилитета моје земље. Наша је обавеза да пред лице правде изведемо све оне који су у минулом рату и оружаним сукобима укаљали углед своје државе и народа, да би им се у законито спроведеном поступку изрекле одговарајуће казне. Тиме бисмо жртвама тих недела пружили бар делимичну сатисфакцију, са народа и државе као колективитета скинули осећај кривице и осуде, а међународној заједници пружили доказ о способности за сарадњу. Уосталом, не можемо да тражимо улазак у европску заједницу, а да, истовремено, у предграђу главног града имамо закопаних 900 лешева и да не знамо ко је и како те људе убио.

Тужак посао је пред Тужилашвом за ратне злочине. Треба се вратити у догађаје од пре десетак и више година, саслушати на хиљаде сведока, пронаћи материјалне доказе и несумњиво доказати да су оптужени починили ратне злочине.

После Овчаре, почела су и суђења за злочине код Зворника ("Жуте осе"), Трнова ("Шкорпиони") и на Космету (случај Антон Лекај), док је више од 50 предмета у истражном или преткривичном поступку. Тужилац Владимир Вукчевић каже:

– Све више излази на видело да постоји чврста веза између ратних злочина и организованог криминала, те да су барут, пљачка и криминал били упаковани у амбалажу лажног патриотизма.

Потврду за те речи лако је пронаћи у свим истражним поступцима Тужилаштва за ратне злочине. Тако је, на пример, специјална полиција упућена са Пала, у августу 1992. године ухапсила око 70 припадника "Жутих оса", под сумњом да су пљачкали бошњачко, али и српско становништво. Полиција је од њих тада одузела 27 килограма опљачканог злата, 600.000 немачких марка и 50 голфова.

Истражујући "случај Батајница", Тужилаштво је пронашло још десетак великих предмета, од којих је један пред самим оптужењем, док се у другима истраге приводе крају.

– Тужилаштво ради на случају Батајница од првог дана оснивања и до сада је саслушано око 200 људи. У том предмету имамо деветорицу осумњичених, који су активни или пензионисани полицајци. Ту су и масовне гробнице у Петровом Селу, где су пронађена тела 70 албанских цивила. Као друштво имамо велику моралну обавезу

ПЕРСОНАЛИЗАЦИЈА КРИВИЦЕ

Суђења за ратне злочине персонализују кривицу, тако да се нико појединачно не може скривати иза свог народа или било које групе људи. На тај начин се и заједнице штите од колективне одговорности за нешто што су појединци са именом и презименом учинили.

Нема сумње да ће такав приступ увелико спречити међусобну мржњу и допринети помирењу између ратом захваћених друштвених заједница на простору некадашње Југославије. Поменути чињеницу је добро сагледао и један од оптужених пред Међународним судом, који је на расправи о казни за учешће у злочину у Сребрници, рекао:

– Ово моје сведочење и признање кривице скида одговорност са мог народа, такође. Ово је кривица једног човјека са чистим именом и презименом, Драгана Обреновића. Ја иза тога стојим. Ја сам за тај дио одговоран. Кривица због које се кајем и због које се извињавам жртвама и њиховим сјенама. Биће ми драго ако ово моје свједочење и кајање допринесе помирењу људи у Босни. Ако комшија поново стегне комшији руку, ако наша дјеца поново заиграју заједничке игре и ако они буду имали право на шансу. Жеља ми је да ово моје свједочење помогне да се ово никад и више нигдје не догоди.

да разрешимо случајеве масовних гробница и зато ми у процесирању тих предмета нећемо себи дозволити грешке – говори тужилац за ратне злочине Владимир Вукчевић.

■ РЕГИОНАЛНА САРАДЊА

У свом раду Тужилаштво за ратне злочине остварује добру сарадњу са Министарством одбране и његовим службама, МУП-ом и Службом за откривање злочина, медијима, Фондом за хуманитар-

ОВЧАРА

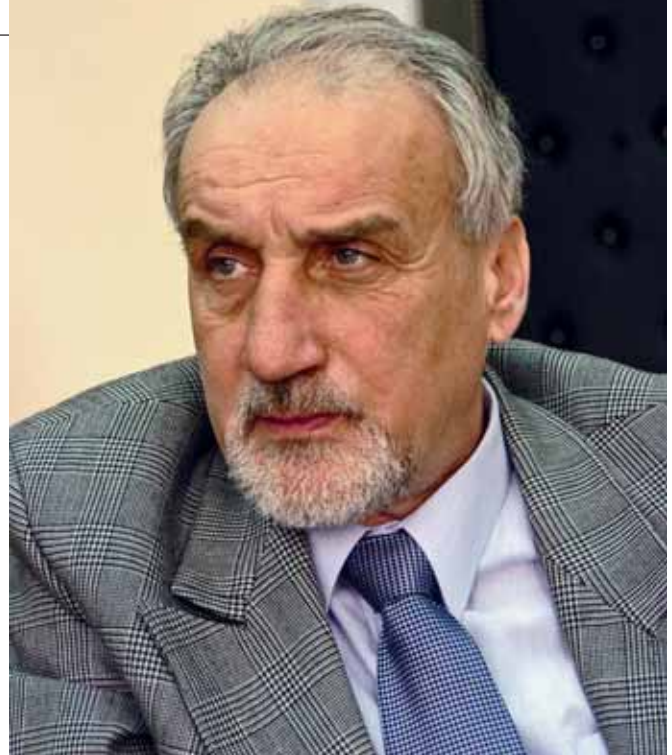
Пред Већем за ратне злочине Окружног суда у Београду завршена су два поступка – “Овчара 1 и 2”. Оцене су свих посматрача, домаћих и међународних, али и стручњака и учесника у поступку, да је суђење било исправно и да је одлично вођено.

Судско веће за ратне злочине осудило је 14 од 16 оптужених за ратне злочине на Овчари код Вуковара, на укупно 219 година затвора. Судија Веско Крстајић ниједног тренутка није био у недоумици када је реч о кривици оптужених, што се добро видело при двочасовном читању пресуде. Он је том приликом, цитирајући Марка Миљанова, подсетио осуђене шта је тај неписмени војвода рекао за јунаштво и чојство.

“Јунаштво је када сачуваш себе од непријатеља, а чојство када непријатеља успеш да сачуваш од себе. О јунаштву осуђених суд верује да ће судити историја, а ова пресуда изречена је о њиховом чојству” – објаснио је председник Већа за ратне злочине. Предмет “Овчара”, који је започет још у Војном тужилаштву, није завршен и ускоро се очекује пресуда Саши Радаку.

но право и другим невладиним организацијама. Посебно је важно што су остварени квалитетни модалитети сарадње са Хашким трибуналом. После случајева Овчара и Зворник, тужилац Вукчевић очекује да се још осам нових предмета из Хашког суда пребаци Тужилаштву у Београду, док људи из те институције често путују у Хаг, где испитују сведоке и прегледају документацију. Регионална сарадња има, такође, велики значај за успешно деловање Тужилаштва за ратне злочине, зато што су ратни злочини до Дејтона почињени ван територије Србије и без добре сарадње би било тешко доћи до валидних доказа.

Када је реч о регионалној сарадњи неизбежно је поставити и питање – *колико су друге државе настале на простору некадашње Југославије активне у процесирању ратних злочина?* Наиме, суочавање са сопственом прошлошћу, свакако, не значи да се не бавимо и својим жртвама. Тужилац Владимир Вукчевић каже да су колеге у региону велики професионалци и да међу њима постоји висок степен сагласности да у процесирању кривичних дела ратних злочина нема места замагљивању лажним патриотизмом.

Тужилац за ратне злочине Владимир Вукчевић

НЕМА ОПТУЖЕНИХ ПРОФЕСИОНАЛНИХ ВОЈНИКА

У Тужилаштву за ратне злочине Републике Србије до нас је процесирано 47 људи – полицајаца, територијалаца, добровољаца и обичних грађана. Међу њима нема ниједног професионалног или пензионисаног припадника ВРСЦГ. Коментаришући ту чињеницу, Тужилац за ратне злочине Владимир Вукчевић каже:

– Не само да нема оптужених професионалних припадника Војске Србије и Црне Горе већ су наше истраге показале да је Војска, где год је то могла, штитила цивилно становништво.

У Хрватској је, заиста, остварен напредак, поготово санкционисањем криваца у случају Лора. Међутим, подаци из претходних година говоре да је у Хрватској начело једнакости пред судовима још далеко од праксе. Према подацима Оебса, у 2002. години је од 131 особа под истрагом за ратни злочин у Хрватској, 114 било српске националности. Од 115 особа којима се судило, 90 је Срба, а од 52 осуђене особе 47 су били Срби. Чак 83 посто Срба којима је те године било суђено за ратне злочине проглашено је кривим, док је, кад су Хрвати у питању, тај број неупоредиво мањи и износи само 18 посто.

Од свих судова за ратне злочине основаних у земљама бивше Југославије, изгледа да ће највише посла имати суд и тужилаштво у БиХ. У Босни постоји око 11.000 кривичних пријава против особа осумњичених за ратне злочине, од тога је готово осам хиљада из Федерације, а више од три хиљаде из Републике Српске. За разлику од Србије и Хрватске, трочлана већа за ратне злочине у Босни чине по двојица међународних судија и један домаћи.

Тужилаштво за ратне злочине Републике Србије има надлежност да покреће поступке за ратне злочине на целој територији некадашње СФРЈ. Теоретски је, рецимо, могуће да то тужилаштво води поступак за утврђивање одговорности починилаца, недавно обелодањеног, ратног злочина у Словенији. У пракси је, ипак, реалније да се истрага или судски процес покрену против починилаца ратних злочина који су ухапшени на територији Србије и Црне Горе. То се догодило са Антоном Лекајем, који је ухапшен у Црној Гори и потом пребачен за Београд, где је Тужилаштво за ратне злочине већ покренуло истрагу против њега.

Антон Лекај је оптужен за ратни злочин против цивилног становништва, то јест за познати масакр на ромској свадби, када су четири свата убијена, млада силована, а више особа мучено. Специјални представник УН Сорен Јесен Петерсен поднео је зачуђујући захтев да се предмет "Лекај" уступи Унмикомов правосудју. Захтев је одбијен зато што је и по договору Петерсеновог заменика за правосудје и полицију Жана Кристијана Кадија и тужиоца за ратне злочине Владимира Вукчевића предвиђено да се процеси за ратне злочине воде на територији на којој су осумњичени за ратне злочине и ухапшени. Да се којим случајем подлегло притиску, не би било никакво чудо да Лекај остане на месту потпредседника косовске Владе, као што се то недавно догодило са Агимом Чекуом. Да подсетимо: Окружни суд у Приштини (размештен у Нишу) покренуо је истрагу против садашњег председника косовске владе за кривично дело геноцида, за 661 убиство и 584 отмице.

Процес против Антона Лекаја води Веће за ратне злочине Окружног суда у Београду којим председава судија Оливера Анђелковић.

– У протеклих шест месеци – каже Оливера Анђелковић – саслушали смо двадесетак сведока. Проблем нам представљају сведоци са Космета који ни на један допис не одговарају.

Будући да је суђење у току, о случају "Лекај" више се није могло разговарати, али нас је занимало како она успева да се избори са суровим ратним злочинима. Оливера уверљиво одговара да је српско правосудје оспособљено и кадровски и технички да води најсложеније предмете по оптужбама за ране злочине и додаје:

– Морам да признам да ни ми судије нисмо биле обавештене о томе шта се догађало на ратиштима. На суђењима за ратне злочине су чињенице показале и доказале да они који су чинили ратне злочине не могу да говоре о борби за више циљеве или националне интересе. Како да као патриотски гест квалификујете монструозне злочине попут паљења куће у којој су заклучана деца, убијање трудних жена или приморавања оца и сина на полно општење.

Томе се, заиста, ништа не може додати нити одузети. Важно је да наше друштво, показује да ратни злочини не могу проћи некажњено и на тај начин спречава да се догађају у будућности. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Звонко ПЕРГЕ

Хидрографски
институт
Морнарице
ВСЦГ из Тивта
приводи крају
велики посао

НОВИ ПЛАН БАРСКЕ ЛУКЕ

Хидрографски институт Морнарице ВСЦГ (ХИМ) из Тивта довршава израду нове карте-плана Луке Бар која се за потребе менаџмента тог предузећа ради у склопу припрема за један од најзначајнијих послова барске луке у посљедњих 20 година – реекспорт угља из Индонезије.

Наиме, планирано је да угља из Индонезије у Бар стиже великим такозваним „панамакс“ бродовима за превоз расутог терета носивости 70 – 80 хиљада тона, да би се потом прекрцавао у мање бродове и реекспортовао у Италију. Будући да „панамакс“ бродови захтијевају минималну дубину лучког акваторијума од око 14 до 15 метара, прије почетка посла неопходно је прецизно премјерити море у луци и израдити нову карту-план Луке Бар што је менаџмент тог предузећа повјерио ХИМ-у.

„У децембру прошле године, упркос неповољним метеоролошким условима и краткој обданици, петочлана екипа ХИМ-а обавила је детаљан батиметријски премјер луке Бар са неопходним елементима топографије. Премјерено је укупно 6.427 метара дужине обалне линије и 97 хектара површине акваторијума, сагледане су промјене обалне линије и учртани сви објекти на обали од значаја за везивање бродова. Користећи посебно опремљени хидрографски чамац укупно смо у акваторијуму луке одрадили 212 километара дужине линија премјера и узели податке са више од 820 хиљада измјерених дубинских тачака“, илустровао је обимност тог посла начелник ХИМ-а, капетан бојног брода Душан Славнић.

Он је додао да је након теренског, услједило исто толики рад на обради добијених података, након чега ће се картографском обрадом, добити планови луке Бар у размјери 1:1000 и 1:2500, у дигитализованој електронској форми и формату погодном за уношење у постојећи лучки информативни систем.

Тиме ће Лука Бар први пут након посљедњег систематског хидрографског премјера урађеног 1984. године, располагати са ажурним подацима и сликом свог акваторијума и оперативне обале урађеном у складу са најновијим стандардима Међународне хидрографске организације (ИНО).

„Већ је завршен и наручиоцу посла предат дио од око 60 одсто акваторијума који је пословодство луке означило приоритетним. Иначе, током рада на терену поред наше опреме и софтвера, користили смо и опрему за геодетске премјере изнајмљену од Војно-географског института из Београда. Мјерења дубине мора обављана су по стандардима ИНО, коришћењем двофреквентног ултразвучног дубиномјера, RTK GPS уређаја и хидронавигацијског софтвера, а дубиномјер је прије сваког премјера, ради врхунске прецизности наново калибриран мјерењем брзине звука кроз воду“, објаснио је Славнић додајући да је посао хидрографског премјера и израде карте-плана Луке Бар ангажовао све потенцијале ХИМ-а.

Занимање за високоспецијализоване услуге те научне установе, која је и својеврсни катастар мора и подморја, показују и друге институције у Црној Гори, па је ХИМ-у већ стигла понуда да уради хидрографски премјер дијела акваторијума у Котору гдје је планирана градња марине. Интересовање за сарадњу показала је и једна инострана фирма специјализована за израду електронских навигационих карти. ■

Н. БОШКОВИЋ